

De aanpak van geweld staat de laatste jaren volop in de belangstelling. De ver-
taktheid hiervan heeft geleid tot een meer systeemgerichte en gedifferentieerde
benadering van huiselijk geweld. Vroegtijdige onderkenning van geweld krijgt
toenemende aandacht, evenals ambulante (na)zorg. Huiselijk geweld is erkend
als maatschappelijk probleem en mede een overheidsverantwoordelijkheid ge-
worden. Diverse beleidsinstrumenten, wet- en regelgeving zijn ontwikkeld en
vertaald in handelingsprotocollen voor professionals. Dit alles heeft geleid tot
schaalvergroting in het werkveld, een verscheidenheid aan financieringsstromen
en een complexe keten van hulpverlenende en justitiële instanties, gericht op het
duurzaam stoppen van geweld. De professional opereert in dit spanningsveld
tussen het bieden van maatwerk en het werken binnen beleidskaders.

Ervaren professionals zijn een waardevolle kennisbron voor aankomende en
startende professionals in de beroepspraktijk. Maar evenzo is de feedback van
cliënten in het hulpverleningsproces van groot belang. Voor duurzame interventies
in de maatschappelijke hulpverlening zijn daarom blijvende inspanningen in
kennisontwikkeling vereist binnen en tussen organisaties.

Verborgene schatten gaat in op de strekking en de betekenis van impliciete kennis
van sociale professionals, toegepast op explicitering van de aanpak van geweld.
Het is tot stand gekomen op basis van interviews met praktijkexperts, gesprekken
met cliënten en literatuuronderzoek naar verborgene kennis ofwel tacit knowing.
Dit verkennende onderzoek sluit aan bij de praktijkervaringen van ervaren
professionals. Door precieze vragen te stellen hoe zij handelen als ze zich richten
op de hulp bij partnergeweld en kindermishandeling, is gezocht naar verwoor-
ding van betekenisvolle, veelal stilzwijgende kennis.

Dit boek is bedoeld als kennis- en inspiratiebron voor (aankomende) professionals
in de keten van de hulpverlening: vrouwenopvang, de zorg, het maatschappelijk
werk, het hoger beroepsonderwijs en de politie.

SWP

Verborgene schatten

Sietske Dijkstra en Nicole van Dartel

SWP

Verborgene schatten

Wat goede professionals doen en
cliënten ervaren bij de aanpak van geweld

Sietske Dijkstra en Nicole van Dartel

Eerste druk is verschenen onder ISBN 978 90 74611 44 2 en was een uitgave van Avans Hogeschool, Lectoraat huiselijk geweld en hulpverlening in de keten in samenwerking met Valkenhorst.

Tweede gewijzigde druk 2011

Verborgene schatten

Wat goede professionals doen en cliënten ervaren bij de aanpak van geweld

Sietske Dijkstra en Nicole van Dartel

Met medewerking van Wil Verhoeven, Ton Veldkamp en Vivan Mell

ISBN 978 90 8850 237 8

NUR 740

© 2011 B.V. Uitgeverij SWP Amsterdam/Sietske Dijkstra en Nicole van Dartel
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, Stbl. 351, zoals gewijzigd bij het besluit van 23 augustus 1985, Stbl. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot Uitgeverij SWP (Postbus 257, 1000 AG Amsterdam) te wenden.

Inhoudsopgave

Voorwoord bij de 2e druk	9
1 Inleiding Achtergrond, onderzoeksvragen en uitwerking	13
1.1 Inleiding	13
1.2 De aanpak van partnergeweld en kindermishandeling	13
1.3 De professionele context	14
1.4 Lectoraat huiselijk geweld en hulpverlening in de keten	15
1.5 Uitgangspunten	16
1.6 Doel en onderzoeksvragen	17
1.7 Methoden van onderzoek, dataverzameling en data-analyse	18
1.8 Leeswijzer en inhoud	21
Vrouwenopvang	
2 Van pionier op de werkvloer tot uitvoerder in de keten	27
2.1 Inleiding	27
2.2 De historie van de vrouwenopvang	28
2.3 De mannen	34
2.4 Van autonome professional naar uitvoerder in de keten	37
2.5 Tot slot	40
3 Een doorlopende lijn en een maatschappelijke blik	45
3.1 Inleiding	45
3.2 Fusie en gezamenlijke professionaliseringsvragen	46
3.3 Continuïteit in de zorg	49
3.4 Tot slot	54
4 De ware professional	59
Zorg	
5 Leren van en door het ongemak van cliënten	67
5.1 Inleiding	67
5.2 Drie pijlers die de professional versterken	69
5.3 Aansluiten bij cliënten als basishouding	74
5.4 Veiligheid om als professional te leren en je te ontwikkelen	76
5.5 Cliëntfeedback als uitgangspunt	78
5.6 Tot slot	80

Lian Smits

3.1 Inleiding

Was je in 1944 zwanger van de bezetter of de bevrijder dan kon je terecht bij de Bocht. 'Gevallen meisjes' werden ze ook wel genoemd. In 1958 werd Huize de Bocht uitgebreid met een kraamkliniek voor gehuwde vrouwen, die tot 1990 Moedervreugd heette en tegenwoordig De Meiboom.

Al heel wat jaren is de opvanginstelling, nu in een geheel andere maatschappelijke context, gericht op bescherming en begeleiding van vrouwen en kinderen, en in het verlengde daarvan begeleiding van vaders. In 2009 is de Bocht gefuseerd met Kompaan, een instelling voor jeugdzorg. Lian Smits, directeur en bestuurder van Kompaan & de Bocht, vertelt hoe de veranderende context en het groeiende inzicht in de doelgroepen de visie, positie en ook het werk van de Bocht diepgaand hebben beïnvloed.

Van huis uit is Smits kinder- en jeugdpsycholoog. Na een aantal jaren in de gezondheidszorg te hebben gewerkt, werkte Smits als vestigingsmanager bij de Raad voor de Kinderbescherming, waarna ze in 2002 de overstap maakte naar de Bocht. Ze werd directeur met een breed maatschappelijk georiënteerde visie en ambities, gericht op samenwerking en leren van elkaar.

In dit portret staan we stil bij twee zaken. Ten eerste wordt ingegaan op de recent voltrokken fusie tussen de Bocht en Kompaan. Het besluit tot samenwerking is gericht op versterking van de professionaliteit van beide instellingen en op versterking van de positie in de keten. De fusie zelf is geen eindbestemming, maar een reis die professionals samen doormaken door met elkaar in gesprek te gaan en hun kennis en vaardigheden in een andere (meer gezinsgerichte hulpverlenings)context te plaatsen. Aan de hand van het onderwerp kindermishandeling en seksueel misbruik wordt dit geïllustreerd. Aansluitend komt het belang van continuïteit van de zorg aan bod. Preventie en nazorg in het aanbod, maar ook samenwerking met ketenpartners vormen belangrijke pijlers voor de Bocht om dit te realiseren. Het Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld (ASHG), is een van de lijnen die met betrekking tot de continuïteit van de zorg apart aandacht krijgt. Het portret eindigt met een nabeschouwing op deze thema's en een reflectie van Smits op de vraag: weten we wel genoeg over wat goede hulp is?

Vrouwenopvangorganisatie de Bocht biedt begeleiding aan mishandelde vrouwen en hun kinderen. Deze vrouwen kampen veelal met complexe problematiek. De complexiteit is gelegen in de relatie-, persoonlijke of opvoedings sfeer. Daarnaast biedt de Bocht van oudsher hulp aan jonge vrouwen die tot risicogroepen behoren, zoals slachtoffers van loverboys, zwerfmeiden, jeugdprostituees en tienermoeders. Ook biedt de organisatie hulp als sprake is van geweld in de privésfeer; het Steunpunt Huiselijk Geweld maakt onderdeel uit van de Bocht. De Bocht beschikt over twee landelijke specialiteiten: hulp gericht op pubers bij (dreiging van) eerge relateerd geweld en moeders met gedragsstoornissen. Het aanbod van de Bocht is breed: crisisopvang, gespecialiseerde begeleiding, 24 urenbegeleiding, woonbegeleiding, ambulante begeleiding, training en een kinderdagverblijf. Daarnaast zijn er voor mannen die slachtoffer zijn van huiselijk of seksueel geweld of eerdere dreiging ook hulpverleningsmogelijkheden.

Bron: www.debocht.nl.

3.2 Fusie en gezamenlijke professionaliseringsvragen

Keuze voor regionale schaalvergroting

Per 1 januari 2009 is de Bocht gefuseerd met Kompaan, een jeugdzorgaanbieder dicht bij de Bocht, onder de naam Kompaan & de Bocht. De uitbreiding in het hulpaanbod door gebruikmaking van de verschillende financieringsstromen en de daarmee samenhangende toenemende beheerslast en groeiend personeelsbestand vormden enkele van de argumenten om te fuseren. Binnen een van oorsprong kleinschalige organisatie paste de eenvoudige organisatiestructuur geleidelijk aan niet meer. Het keuzemoment diende zich aan om of 'weer simpel te worden', zoals Smits het verwoordt, of tot schaalvergroting over te gaan. Er is gekozen voor het laatste.

Naast voornoemde redenen waren het echter vooral inhoudelijke argumenten die hebben geleid tot de keuze om te fuseren en specifiek met Kompaan. De Bocht heeft altijd een sterk pedagogische insteek gehad. Jonge moeders en kinderen behoren al van oudsher tot de doelgroepen. Kompaan werkt met verwante leeftijdsgroepen. Ook is gekozen voor een regionale in plaats van sectorale fusie om de brede maatschappelijke gerichtheid in het aanbod gestalte te kunnen geven. Bovendien is de fysieke afstand tussen beide organisaties klein, waardoor intensieve samenwerking betere mogelijkheden voor een op de doelgroep aansluitend hulpaanbod geeft.

Fuseren leidt niet automatisch tot een samenhangend aanbod. Een fusie vraagt om ontwikkeling van gezamenlijke ambities en het opbouwen van nieuwe routines door met elkaar in gesprek te gaan. Smits constateert dat dit tijd kost. Kompaan is sterk in het borgen van kwaliteit en in haar professionele methodische hulpverlening. De Bocht is sterk in haar maatschappelijke oriëntatie van de vrouwenopvang en meer er-

varen in het probleemgericht en integraal werken. Beide werelden kunnen van elkaar leren.

"Je hebt allebei routine, maar het mag niet zo zijn, dat de routine van de massa je nieuwe routine wordt. Je was gefuseerd omdat je dacht dat je van elkaar kon leren. (...) Dat geeft leuke mogelijkheden, maar dat geeft ook nog een heleboel gesprekken." (p. 15)

Gedeelde kennis, verschillende kaders

Kompaan en de Bocht hebben beide kennis en deskundigheden opgebouwd die elkaar aanvullen. Maar de gemeenschappelijkheid in het werken met moeders, jongeren en kinderen brengt ook kennis en ervaring mee die elkaar overlapt.

"Het ligt in onze organisatie voor het oprapen, je hoeft het alleen bij elkaar te brengen en erop aan te sluiten. En die professionals die willen wel; dat is eigenlijk helemaal het probleem niet. Het moet alleen even in een andere context gezet worden." (p. 8)

Hoewel gemeenschappelijke kennis en kunde aanwezig zijn, is de hoedanigheid van waaruit deze zijn opgebouwd wel verschillend. Beide organisaties hebben een eigen geschiedenis en manieren van werken en hebben professionals met verschillende referentiekaders vanwege opleiding en werkervaring. Dat kan ook belemmerend werken. Hoe wordt door beide bijvoorbeeld naar het kind of de jeugdige in het systeem gekeken? Binnen de vrouwenopvanginstelling heeft bijvoorbeeld een ontwikkeling plaatsgevonden van gerichtheid op vrouwen naar gerichtheid op gezinnen, een meer systemische benadering; ook vaders komen binnen de hulpverlening bijvoorbeeld steeds meer in beeld. Organisaties in de vrouwenopvang realiseren zich steeds meer dat vaders, ook al waren het slechte vaders, een rol moeten spelen in de hulpverlening aan vrouwen en kinderen. Hun rol in het gezin moet dan ook altijd goed in kaart gebracht worden volgens Smits. Ook moet gekeken worden naar hoe de vaders onderdeel willen en kunnen zijn in de hulpverlening. Het is een verschuiving in opvatting die volgens Smits binnen de vrouwenopvang nog wel van denken naar doen vertaald moet worden. Binnen de jeugdzorg constateert ze dat het accent nog sterk wordt gelegd op vooral kinderen en opvoeding in een relatief smal systemisch kader. Beide fusiepartners hebben hierin gezamenlijk nog een zoektocht te gaan naar het werken volgens de systeembenadering.

"Wat is dat dan en wat doe je dan anders? En hoe kom je van je oude gewoontes af? We hebben in de sector met vrouwenopvang en jeugdzorg nog relatief weinig aan behandeling voor ouders, weinig specifiek aanbod voor partners opgezet. En we zijn beginnend met echt systeemgericht denken, daarbij steeds aansluitend op de kracht van de mensen. Dat moeten we nog echt met elkaar ook leren. Je kunt heel erg makkelijk zeggen: we werken systeemgericht, maar wat is het nou in de praktijk?" (p. 7)

Een voorbeeld waarin sprake is van verschillende kaders is kindermishandeling. Sprekend over kindermishandeling geeft Smits aan dat zij denkt dat het aantal gevallen dat van kindermishandeling gemeld wordt, de werkelijke omvang niet dekt. Dit heeft enerzijds te maken met de wens van veel burgers om te ontkennen dat er sprake van kindermishandeling zou zijn. Het is 'te erg om te denken dat het écht zo is'. Bovendien is het kader waarbinnen het AMK moet werken 'neutraliserend'. Als mensen na veel twijfels een melding doen, horen ze zelden terug of ze 'geholpen' hebben, en of er iets gebeurd is. Haar hoop is dat de samenwerking tussen het AMK en het ASHG met de komende meldcode meer betekenis kan krijgen in de zin van concretere bescherming en preventief werken; in relatief lichte problematiek snel ingrijpen met concrete laagdrempelige hulp.

"Het goede van het AMK is misschien de nuance en het evenwicht. Maar het goede van de Steunpunten is een veel grotere keten en het maatschappelijk besef. En bovendien een veel minder groot taboe op 'Het kan wel zijn dat we iemand ten onrechte een vraag stellen', maar liever ten onrechte dan helemaal geen vraag stellen." (p. 9)

Het AMK – sinds de Wet op de jeugdzorg in 2005 onderdeel van Bureau Jeugdzorg – geeft advies en onderzoekt (vermoedelijke) situaties van kindermishandeling en brengt zo nodig de juiste hulp op gang. Het AMK is de instelling voor iedereen met vragen, zorgen of meldingen over kindermishandeling. Elke provincie en grootstedelijke regio heeft *een eigen Advies- en Meldpunt Kindermishandeling*.

Bron: www.amk-nederland.nl.

Voormalig minister Rouvoet (Jeugd en Gezin) heeft in juni 2009 samen met minister Hirsch Ballin (Justitie) en staatssecretaris Bussemaker (VWS) de Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling aangekondigd. Deze wet bepaalt dat er een meldcode komt voor instellingen en organisaties waar de medewerkers te maken hebben met slachtoffers van huiselijk geweld, kindermishandeling, vrouwelijke genitale verminking en/of eengerelateerd geweld. De meldcode kindermishandeling beschrijft hoe beroepskrachten horen te handelen bij (vermoeden van) kindermishandeling. Veel beroepsgroepen beschikken al over een meldcode kindermishandeling.¹ Met ingang van 2011 zijn alle beroepskrachten werkzaam binnen instellingen én zelfstandigen, verplicht te werken met een meldcode. Dit geldt ook voor de vrijwilligerssector. De verschillende branches moeten het basismodel branchespecifiek maken. Zo is er inmiddels (2011) een meldcode voor basisonderwijs en voor kinderopvang beschikbaar. Ook is er sinds februari 2011 een meldcode voor verpleegkundigen en zorgenden en gaat de meldcode dierenartsen ook in op huiselijk geweld.

Bron: www.rijksoverheid.nl; www.huiselijkgeweld.nl; www.jso.nl.

3.3 Continuïteit in de zorg

Voor- en achterkant van de opvang

In een aantal opzichten is de Bocht niet veel veranderd ten opzichte van de jaren veertig. De Bocht, met Zusters van de Heilige Familie aan het roer, werkte destijds ook al met professionals. Met een toen al maatschappelijke blik maakte de instelling gebruik van een arts en een psycholoog. Daarnaast heeft de Bocht altijd een pedagogische insteek gehad. Naast een volwassenenpaviljoen was er een kinderpaviljoen: een kindertehuis waar kinderen verbleven van wie de moeders – als ze weer op de been waren – werk hadden gevonden. Een gezinsgerichte, professionele benadering, maar in een andere tijd. De Bocht heeft altijd een redelijk jonge groep cliënten gehad, mede vanwege het feit dat naast De Bocht heel lang de kraamkliniek was gevestigd. De kraamkliniek was eerst in eigendom van het nabijgelegen ziekenhuis, sinds enkele jaren in handen van Thebe.²

Binnen de organisatie groeide het inzicht in de complexiteit van de problemen die de vrouwen met zich meebrachten. Jong moederschap stond weliswaar op de voorgrond, maar veelal speelden ook relationele, psychosociale en opvoedingsproblemen een rol. Daarnaast ook seksespecifieke problematiek, zoals partnergeweld, seksueel geweld, jeugdprostitutie, (kinder)mishandeling en (dreiging van) eengerelateerd geweld (Jaarbericht 2008, de Bocht, p. 6). Een van de specialismen die zijn ontwikkeld, betreft de expertise rondom pubers waarbij sprake is van (dreiging van) eengerelateerd geweld (zie ook kader).

Zeker in de afgelopen jaren, in de periode dat Smits bij de Bocht werkt, is binnen en buiten de sector van de vrouwenopvang het besef toegenomen dat meer aandacht nodig is voor de voor- en achterkant van de zorg. Aandacht voor vroegtijdige onderkenning van problemen om de noodzaak van opvang voor deze vaak kwetsbare groep vrouwen te voorkomen en aandacht voor nazorg om de kans op terugval na opvang te verkleinen. Vooral wanneer sprake is van complexe problematiek bij (tiener)moederschap, komen vrouwen niet altijd zelf uit de spiraal van ellende en is alleen tijdelijke opvang niet afdoende.

"In de kwetsbaarheid van vrouwen speelt heel vaak het gevoel dat je met een ander, ook al is het een slecht iemand, beter af bent dan alleen. Heel veel vrouwen die hebben zoiets van beter een slechte man dan geen man. Maar ook komen we vaak gekwetste mensen tegen die een kind zien als iemand dat ze eindelijk van zichzelf hebben." (p. 3)

In 2007 is de Bocht een pilot gestart voor jonge vrouwen en meisjes waarbij sprake is van eerdreiging. Deze pilot is gesubsidieerd door vws met als doel het ten behoeve van het gehele werkveld ontwikkelen en onderzoeken van een 24 uursopvangmethode voor jonge meiden met eerdreiging. De pilot staat ook wel bekend onder de naam EVA wat staat voor Extra Veilige Afdeling. Evenals in andere landen kreeg ook Nederland te maken met door geweld bedreigde (jonge) vrouwen – waarbij eerverlies en eerherstel een rol speelde – die naar de vrouwenopvang kwamen. Gebleken is dat de vrouwenopvang aan sommige van deze cliënten niet altijd voldoende veiligheid kon bieden. Vanwege de familie-eer werden enkele bewoonsters vermoord in de periode van verblijf bij de vrouwenopvang. De schrik en handelingsverlegenheid van medewerkers in de vrouwenopvang leidde in de praktijk soms tot afwijzing van cliënten.

Door het inrichten van twee pilots met een specifiek hulpaanbod werd, in samenwerking met de overheid, prioriteit gegeven aan de bescherming van de jonge meisjes bij eerproblematiek: Zahir bij Fier Fryslân en EVA bij de Bocht. In deze projecten vond en vindt methodiekontwikkeling plaats. Beide instellingen ontwierpen en ontwikkelden een ambulante en residentieel aanbod voor veelal meisjes en jonge vrouwen in de leeftijdsgroep van 15 tot 23 jaar waarbij eerdreiging of eerproblematiek een rol speelt en de eer van een familie in gevaar komt als de sociale omgeving op de hoogte komt. Deze projecten hebben een voortrekkersrol, ook inzake bewustwording van de problematiek. Er wordt door beide instellingen actief samengewerkt met andere instellingen, zoals politie, onderwijsinstellingen, jongerenwerk, de vrouwenopvang zelf en BJZ.

Zo is er in de keten een betere signalering van mogelijke eerdreiging. Ook werd geïnvesteerd in het opzetten en ontwikkelen van begeleiding van jonge vrouwen en meisjes, waarbij hun ervaringen met eerproblematiek werden gedocumenteerd en besproken. In februari 2011 heeft de staatssecretaris van VWS toegezegd de pilotprojecten te willen blijven financieren en tevens de vraag naar de opvang van slachtoffers van eergegerelateerd geweld in een breder kader te plaatsen van opvang aan bijzondere groepen. Over de wijze waarop zal de staatssecretaris in de zomer van 2011 berichten.

Bronnen: www.eergegerelateerdgeweld.info/downloads/fact-inleiding.doc; www.opvang.nl/site/item/financiering-van-opvang-van-bijzondere-groepen1;

Dijkstra, S., (2010). *Professionalisering en methodiekontwikkeling. Professioneel handelen in de vrouwenopvang bij eergegerelateerd geweld. Inleiding handleiding Federatie Opvang*. Zie www.eergegerelateerdgeweld.info.

In het kader van preventie is een praktisch en competentiegericht aanbod ontwikkeld. De Bocht geeft bijvoorbeeld voorlichting en cursussen in wijkcentra en op scholen om thema's als grenzen stellen, eigenwaarde en het belang van opleiding en school-diploma's bespreekbaar te maken. Doel is zelfstandigheid en sociaal en economisch actief zijn. De Bocht zoekt aansluiting met de meest kwetsbare risicogroepen. Ook het ambulante werken is uitgebreid. Zo worden naast individuele begeleidingstrajecten

ook verschillende groepstrainingen aangeboden en is AWARE beschikbaar, een alarmeringssysteem wanneer sprake is van ernstig huiselijk geweld.³

Uitbreiding van mogelijkheden: de randvoorwaarden

Naast uitbreiding van het inhoudelijk hulpverleningsaanbod en investering in deskundigheid heeft de Bocht ook geïnvesteerd in het verkrijgen van erkenningen en te maken gehad met financiële randvoorwaarden om ook daadwerkelijk meer specifieke hulp te kunnen bieden aan de doelgroepen van de Bocht. Vrouwenopvanginstellingen zoals de Bocht, hebben met verschillende financieringsstromen te maken die gezamenlijk de omzet vormen voor een instelling:

- 1 *Doeluitkering vrouwenopvang (via de centrumgemeenten)*.⁴ Het Ministerie van vws stelt via de doeluitkering vrouwenopvang financiële middelen voor de vrouwenopvang beschikbaar. Deze middelen worden onderdeel van de middelen binnen de wmo. Op dit moment zijn het nog 'geoomerkte middelen': krijgen gemeenten straks een algemene uitkering voor alle taken, voor de vrouwenopvang blijft dat een specifieke uitkering, alleen aan vrouwenopvang te besteden.
- 2 *wmo-gelden (via de centrumgemeenten)*. Vanuit de wmo (Wet maatschappelijke ondersteuning) wordt de psychosociale begeleiding aan cliënten bekostigd. In de wmo wordt voor de vrouwenopvang zelfs een uitzondering gemaakt.
- 3 *AWBZ-financiering (via de zorgkantoren)*. Voor de functies begeleiding, behandeling en verblijf kunnen vrouwenopvangorganisaties aanspraak maken op AWBZ-financiering. Zo maakt ook de Bocht aanspraak op AWBZ-financiering, waarmee zij het ambulante aanbod hebben kunnen uitbreiden en een aantal 24 uursplaatsen kunnen financieren. Om in aanmerking te komen voor AWBZ-financiering is een geldige zorgindicatie vereist. Deze zorgindicatie kan de cliënt (met behulp van de zorgaanbieder) aanvragen bij het ciz (Centrum Indicatiestelling Zorg). De cliënt krijgt dan een indicatie op zijn of haar naam. De vrouwenopvang registreert en verantwoordt de uren zorg (binnen de indicatie) en kan deze dan declareren. Een indicatiebesluit bevat een of meer functies waarvoor de cliënt geïndiceerd is. De AWBZ is met ingang van 1 januari 2009 ingrijpend gewijzigd. Als gevolg van de pakketmaatregelen moeten sluitende afspraken gemaakt worden met het ciz over de acuutheid van ernstige geweldsproblematiek, om te kunnen werken met een 'indicatie achteraf'. Bovendien is een gedeelte van de opdracht binnen de AWBZ overgeheveld naar de gemeente, terwijl de middelen niet voldoende zijn overgeheveld. Er is sprake van te weinig mogelijkheden om de hulpverlening te kunnen realiseren.

- 4 *Jeugdzorg financiering (via de provincies)*. Kinderen vormen een belangrijk deel van de doelgroep van de vrouwenopvang. Gewenste jeugdhulpverlening is vaak niet (tijdig) beschikbaar door een lange wachtlijst, het provinciale instroombeleid en de gehanteerde zes-weken-termijn. Bovendien sluit de hulp niet altijd aan op de situatie van het kind of is de hulp onvoldoende systeemgericht. In Nederland hebben slechts enkele vrouwenopvangorganisaties een erkenning voor jeugdzorgproducten. In Noord-Brabant zijn dit: de Bocht te Goirle en Valkenhorst te Breda. Zij kunnen bepaalde vormen van geïndiceerde jeugdzorg vergoed krijgen.
- 5 *De Bocht heeft daarnaast ook een erkenning voor behandeling binnen de Zorgverzekeringswet*. Met name cliënten met psychiatrische problematiek of recente verslavingsproblematiek kunnen binnen deze mogelijkheden behandeld worden. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met de verwijzer (veelal de huisarts) en een psychiater. De Bocht heeft een eigen GGZ-psycholoog met een diagnostische bevoegdheid, waardoor er mogelijkheden zijn voor specifieke diagnostiek en een basisbehandeling.
- 6 *Overige financiering*. Onder overige financiering vallen onder andere de eigen bijdragen die cliënten met een inkomen voor hun verblijf in een vrouwenopvangorganisatie moeten betalen, projectsubsidies van de landelijke overheid, organisaties als het Oranjefonds en Julianafonds, en giften van goededoelenorganisaties.

De verschillende financieringsstromen, noodzakelijk om al deze hulp te kunnen bieden, brengt een complexe en arbeidsintensieve bedrijfsvoering met zich mee volgens Smits.

Brede blik

In aansluiting op de diagnostiek van de problematiek bij (jonge) moeders benadrukt Smits hoe belangrijk het is de problematiek te onderkennen en daarbij breder te kijken naar problemen die daarmee samenhangen. Om de juiste hulp in gang te kunnen zetten, is het noodzakelijk goede diagnostiek te voeren. Soms komen problemen voort uit andere problemen. Er kan bijvoorbeeld gelijktijdig sprake zijn van opvoedingsproblemen, geweldsproblemen en schulden. Als voorbeeld beschrijft Smits een vrouw met een agressieprobleem die hulp onthouden wordt, omdat agressie als contra-indicatie voor opvang wordt gezien.

"Als een vrouw een raam kapot schopt, moeten we zeggen: 'Mevrouw u kunt hier niet blijven.' Terwijl als we nou gewoon goed gekeken hadden en we weten dat dat een probleem is, dan kunnen we ook in overleg met de psychiater gaan kijken of we misschien tijdelijk iets met medicatie kunnen doen, waardoor deze vrouw wel opgevangen kan worden, en behandeling kan starten." (p. 5)

Een goede probleemverkenning, door psychodiagnostisch onderzoek en een brede maatschappelijke blik op een dergelijke situatie bij vrouwen, kan voorkómen dat bepaalde groepen vrouwen buitengesloten worden van hulp.

De organisatie streeft ernaar haar doelgroepen zo veel en zo breed mogelijk van goede hulp te voorzien. Deze houding en maatschappelijke blik blijken ook uit een van de uitspraken die Smits doet:

"Wat ik heel belangrijk vind, is dat goede professionals blijven kijken. Wij hebben op een gegeven moment binnen de Bocht gezegd: wij gaan niemand afwijzen. En natuurlijk gaan we niet niemand afwijzen, maar onze houding is: 'JA'. En als we de benodigde hulp niet hebben, dan gaan we uitzoeken wat we moeten doen om het wel te kunnen. En natuurlijk blijft er dan een groep over die je om goede redenen niet kan helpen." (p. 20)

Positionering in de keten

Voor de instelling staat de cliënt centraal in de mogelijkheden om hulp te kunnen bieden. Er wordt niet zomaar iemand uitgesloten. Dat vraagt een maatschappelijke en kritische blik op de gehele situatie van de cliënt. Zonder samenwerking met andere instellingen, kan een instelling deze hulp echter niet bieden. Organisaties zijn bijvoorbeeld sterk afhankelijk van gemeentelijke beleidskeuzes. Met name aan de meest kwetsbare doelgroepen binnen de opvang (moeders met complexe problematiek) wil de Bocht bekendheid geven bij de gemeente, omdat deze volgens Smits te weinig aandacht krijgen in het reguliere gemeentelijk beleid. Want een instelling kan er wel voor kiezen het hulpverleningsaanbod aan de voor- en achterkant uit te breiden, ook de gemeente moet een dergelijke koers (financieel en beleidsmatig) steunen.

"Dat betekent dus ook voor ons type sector dat je moet proberen om bij allerlei wmo-ontwikkelingen en bij preventie ontwikkelingen in de gemeente, aan tafel te zitten." (p. 4)

Smits is van mening dat specifieke instellingen niet allemaal in de eerste lijn gepositioneerd moeten zijn. Dit is over het algemeen terrein van het welzijnswerk, maatschappelijk werk, onderwijs en dergelijke. Wel moeten specifieke organisaties in de eerste lijn in te zetten zijn op basis van hun specifieke deskundigheid, en nauw samenwerken met de organisaties in de eerste lijn en het onderwijs.

Vanuit ieders specifieke expertise en vanuit samenwerking tussen deze expertises kan dan een op elkaar aansluitend, en specialistisch aanbod georganiseerd worden.

Een van de samenwerkingslijnen in de keten is het Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld (ASHG). Het ASHG is formeel onderdeel van Kompaan & de Bocht en op inhou-

delijke gronden geïncorporeerd binnen het Veiligheidshuis. Het steunpunt vormt het loket waar meldingen van huiselijk geweld binnenkomen. In een zogenaamd screeningsoverleg met een kern van samenwerkingspartners in Midden-Brabant wordt afgesproken wie eropaf moet en wat er te doen staat; bijvoorbeeld de inzet van de specifieke hulpverleningsmogelijkheden van Kompaan & de Bocht.

"Er is bijvoorbeeld iedere ochtend een overleg waar alle meldingen van geweld bij de politie worden besproken. Die dag eropaf. Je hebt het idee dat je veel dichterbij de incidenten zit en ook veel effectiever in kan zetten." (p. 12)

Smits beschouwt de oprichting van de steunpunten als een positieve invloed op de aanpak van huiselijk geweld. Huiselijk geweld kent vele vormen; het overleg met de verschillende partijen maakt gerichte en snelle hulp mogelijk. Ook de uitbreiding van het ambulante aanbod op het gebied van geweldsproblematiek werkt goed, zoals AWARE en Time-outtrainingen voor partners die willen investeren in het herkennen en stoppen van geweld.

Om continuïteit in de zorg te waarborgen, bijvoorbeeld na een eventuele opname in de opvang of een ambulante traject voor een opname, zou Smits willen dat er een nauwere aansluiting kon zijn met algemeen welzijnswerk en maatschappelijk werk. Maatschappelijk werk is bijvoorbeeld wel vertegenwoordigd in zorg- en adviesteams van scholen met als doel signalen sneller op te pakken en een gericht aanbod te kunnen doen. Volgens Smits zou ook het gemeentelijk beleid van de gemeente specifiek gericht mogen zijn op andere kwetsbare groepen dan ouderen, verstandelijk gehandicapten en verslaafden. Specifiek noemt Smits hier (tiener)moeders met complexe problematiek.

3.4 Tot slot

Nabescherwing

In dit portret zijn twee thema's belicht. Als eerste is de fusie tussen de Bocht en Kompaan, gerealiseerd in 2009, aan de orde gekomen. Zoals een fusie een lang voortraject kent van oriënteren en strategische keuzen maken, zo speelt ook na de fusie een traject waarin verschillende professionele culturen in elkaar moeten gaan passen. Beide instellingen bestaan uit professionals met eigen kennis en kunde en een eigen manier van werken. Die kennis en kunde zijn gedeeltelijk overlappend, maar tegelijkertijd ook gedeeltelijk verschillend van aard. Vaak echter zijn ze opgebouwd, en worden soms geleid, vanuit verschillende wettelijke kaders en denkkaders. Dat leidt zowel tot een spanningsveld als tot een inspirerende bron van verandering. Dit spanningsveld is geïllustreerd aan de hand van de hulpverlening rond kindermishandeling. Zowel in de manier van denken als doen vraagt het van professionals blijvend intensief met elkaar

in gesprek te gaan en te leren van elkaar om zodoende een gezamenlijke visie en verbindende manier van werken te kunnen creëren. Zoals Smits het noemt 'het goede van twee werelden benutten' en 'in een andere context plaatsen van kennis en deskundigheid'.

Het tweede thema waarover gesproken is, is het belang van continuïteit in de zorg voor kwetsbare groepen. Het groeiende inzicht in de complexiteit van de problematiek van (jonge) moeders en de brede maatschappelijke blik van de vrouwenopvanginstelling hebben geleid tot meer aandacht voor preventie en nazorg, naast residentiële hulp. Preventie door gericht de doelgroepen op te zoeken en voorlichting en cursussen te geven en nazorg door begeleiding en ondersteuning te bieden na opvang. Het ambulante werken is aanzienlijk uitgebreid ten behoeve van continuïteit in de zorg en ook het gezinsgericht kijken krijgt geleidelijk aan meer vorm in het zorgaanbod, zoals bijvoorbeeld de krachtmethodiek (zie kader) en daderhulpverlening. De brede maatschappelijke oriëntatie is ook terug te vinden in de samenwerking binnen de keten. Dat is niet altijd een makkelijke weg: de instelling moet met partijen intensief en voortdurend in overleg gaan over waar en hoe de hulpverlening onderling op elkaar kan aansluiten, en deskundigheid kunnen uitwisselen en overnemen. De gemeente vervult als ketenpartner daarin meerdere belangrijke rollen: regievoerend, beleidsmatig en financieel faciliterend.

Het toegenomen inzicht in de complexiteit van de problematiek en de daaraan gerelateerde hulpbehoeften eisen van een organisatie om continu te blijven verbeteren en vernieuwen. Dit in afstemming op de eisen van de omgeving, zoals de wet- en regelgeving. Het huisverbod en de meldcode zijn voorbeelden van veranderde wet- en regelgeving. Het inspelen op maatschappelijke en politieke ontwikkelingen vereist een lerende organisatie: een organisatie waarin persoonlijk vakmanschap wordt gewaardeerd, teamleren plaatsvindt, een gezamenlijke visie bestaat, bewustzijn en kritisch blootleggen van achterliggende denkkaders (mentale modellen) en leiderschap dat verbindingen tussen deze aspecten legt in de gehele organisatie (Senge, 1992).